

SPRAVODAJKA

SLOVENSKEJ MYKOLOGICKEJ SPOLOČNOSTI

číslo 36

december 2007

HLADÁME NÁLEZISKÁ VZÁCNÝCH HÚB

Dvojník machovky obyčajnej P. Lizoň 3

BIODIVERZITA HÚB SLOVENSKA

Súhrny referátov zo seminára Biodiverzita húb Slovenska 7 5

ROZŠÍRTE SI SVOJE VEDOMOSTI

Svetielkujúce huby P. Lizoň 9

PERSONÁLIE

Sedemdesiatiny Ing. Antona Janitora, PhD. L. Hagara 11

K päťdesiatinám Jána Gápera A. Janitor 15

Naši významní jubilanti 17

Ing. Ján Magál, CSc., 85-ročný A. Janitor 19

Ing. Miroslav Smotlacha, in memoriam A. Janitor 21

Z NAŠEJ SPOLOČNOSTI

Plánované aktivity Slovenskej mykologickej spoločnosti v roku 2008 2

Zatvorenie lesa a sezóny 2007 I. Kautmanová 23

INFORMAČNÝ SERVIS

Nová literatúra P. Lizoň

Učebnica Systematika nižších rastlín 4

Zoznam (checklist) britských bazídiomycétov 14

Huby na sieti Internetu 5 18

Plánované aktivity Slovenskej mykologickej spoločnosti v roku 2008

február	valné zhromaždenie
marec – apríl	prednášky
apríl/máj	otvorenie lesa
máj	otvorenie sezóny v hubárskej poradni Slovenského nár. múzea
jún	16. stretnutie českých a slovenských mykológov
jún	vydanie Catathelasma č. 10
jún - september	pracovné stretnutie v CHKO Biele Karpaty pracovné stretnutie v CHKO Horná Orava pracovné stretnutie v CHKO Štiavnické vrchy
september	vydanie Spravodajcu SMS č. 37
september	prieskum mykoflóry CHKO Horná Orava
september	výstava húb v Slovenskom národnom múzeu
október	pracovné stretnutie so Švédskou mykologickou spoločnosťou
november	zatvorenie lesa
december	seminár Biodiverzita húb Slovenska 8

- prednášky a seminár sa konajú v objavovni (discovery room) Slovenského národného múzea (Bratislava, Vajanského nábrežie 2, 3. poschodie)
- viac informácií o akciách SMS poskytnete tajomníčka SMS dr. Ivona Kautmanová (botanika@snm.sk, 02/59349/136)

Dvojník machovky obyčajnej

Pavel Lizoň

Väčšina našich čitateľov isto nebude mať problém určiť hubu, ktorá má biely alebo belavý klobúk a ružové, na hlúbik zbiehavé lupene. Samozrejme, je to bežná machovka obyčajná (*Clitopilus prunulus*). Čo však s plodnicami, ktoré majú nezvyčajne dlhý hlúbik (pri machovke o. je spravidla kratší ako šírka klobúka) a vôňa nie je tak charakteristicky múčna? Je to iba anomália v rámci premenlivosti? Možno áno, ale možno takýto nález predstavuje úplne inú hubu, a to čechravec sladkastý (*Leucopaxillus rhodoleucus*). Pri pochybnostiach pomôže jednoduchý test: machovky majú ružový výtrusný prach, čechravec biely alebo belavý.

Čechravec sladkastý je u nás mimoriadne vzácna huba a zatiaľ sa našla jediný raz r. 1990 na vrchu Malý Gregor pri Ladzanoch (Škubla, Sprav. Slov. Mykol. (4): 15, 1994). Všade na svete je zriedkavá a je uvedená vo viacerých národných červených zoznamoch (ČZ). V Európe sa našla v Belgicku, Bulharsku (ČZ), Česku (ČZ), Dánsku (ČZ), Fínsku, Francúzsku, Litve, Maďarsku, Nemecku, Nórsku (ČZ), Portugalsku, Rusku (ČK), Španielsku, Švajčiarsku (ČZ), Švédsku (ČZ), Taliansku, Ukrajine a Veľkej Británii. Uvádza sa aj z Afriky (Kanárske ostrovy), Severnej Ameriky (Kanada, nález z r. 1954 v zbierkach Royal Ontario Museum, Toronto) i Ázie (Čína). Pekné fotografie tejto huby sú v časopise *Field mycology* (2: 39, 2001 a 8: 34, 2007).

Klobúk je klenutý, v dospelosti až vtlačený, hladký, matný, až 10 cm široký, belavý, s hygrofánnymi škvrnami. Lupene sú lososovoružové až krémové. Hlúbik je belavý, na vrchole niekedy ružovkastý, spravidla dlhší, ako je šírka klobúka. Dužina je biela, bez osobitého pachu. Plodnice rastú jednotlivo alebo častejšie v trsoch, niekedy vraj v čarovných kruhoch.

V rode čechravec sa v súčasnosti uvádza 15 druhov (Dictionary of fungi, 2001). Podľa posledných molekulárnych štúdií (Molec. Phylogen. Evol. 23: 357-400, 2002) predstavujú druhy rodu osobitnú vývojovú líniu (nie spoločnú s rodom čírovka).

Na Slovensku sme zaznamenali (podľa Škublovej Mycoflora Slovaca, 2003) čechravec severský (*L. albolutaceus*) s bielym až okrovým, 3-7 (-13) cm širokým klobúkom a horkou dužinou, č. belostný (*L. candidus*) s bielymi plodnicami pripomínajúcimi rýdzik korenistý, č. páchnuci (*L. cerealis*), ktorý sa podobá na č. severský, ale jeho dužina má miernu chuť, ľahko určiteľný a preto asi aj najčastejšie uvádzaný č. horký (*L. gentianeus*, *L. amarus*) s červenohnedým, až 12 cm širokým klobúkom a výrazne horkou dužinou, č. obrovský (*L. giganteus*) s belavým, až 40 cm širokým klobúkom a nápadne krátkym, iba 4-10 cm

vysokým hlúbikom (je to jedna z našich najväčších klobúkatých húb), stepný teplomilný druh č. stepný (*L. lepistooides*) s bielym, až 25 cm širokým klobúkom a pokožkou pripomínajúcou jemné jelenicové “glazé” rukavičky (pozri aj Lizoň, Mykol. Listy (45): 6–8, 1991), čechravec *L. macrorrhizus*, čechravec *L. pseudogambosus*, druh známy asi iba z jediného Pilátovho nálezu pri Trenčianskych Tepliciach (holotyp v PRM), č. sladkastý (*L. rhodoleucus*), č. zavalitý (*L. tricolor*, *L. compactus*), skutočne trojfarebná huba s krémovožltým až ružovkastookrovým klobúkom, žltkastými lupeňmi a belavým hlúbikom (v sedemdesiatych rokoch to bola pri Jakubove častá huba, sám som ju tam viackrát zbieral). Z vlastnej skúsenosti môžem potvrdiť, že čirovec obrovský i č. zavalitý sú jedlé (vraj je jedlý aj čirovec stepný, ktorý som však pre jeho vzácnosť nemal svedomie kuchynsky spracovať).

Určiť rod čirovkovitých húb s viac.menej zbiehavými lupeňami je pre hubára takmer nemožné, pretože tieto rody sú vymedzené predovšetkým mikroskopickými znami. Napr. výtrusy majú strmuľky (*Clitocybe*) hladké, neamyloidné a cyanofilné¹, kým pôvabnice (*Lepista*) zvyčajne ornamentované, neamyloidné a cyanofilné a čechravce (*Leucopaxillus*) hladké až ornamentované, amyloidné a acyanofilné.

Učebnica Systematika nižších rastlín

Poznáte ríšu organizmov, ktorá má meno Stramenopila? Prezradím, že tam patria riasovky (Oomycota) a bunkovčky (Hyphochytridiomycota). Toto a veľa ďalších zaujímavostí sa dozviete v rozsahom útlej učebnici Prírodovedeckej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Prvý zväzok úvodu do sústavy tzv. nižších rastlín je venovaný siniciam, riasam a slizovkám, v druhom zväzku sú spracované huby, lišajníky (lichenizované huby) a machorasty. Doc. Bačkorovi sa podarilo na pomerne malom priestore zhromaždiť podstatné informácie, ktoré odzrkadľujú súčasné trendy hodnotenia príbuzenských vzťahov a ich aplikáciu pri budovaní taxonomických systémov.

M. Bačkor. 2007. Systematika nižších rastlín I. Systematika nižších rastlín II. 138 s., 129 s., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. ISBN 978-80-7097-674-6. Cena pre študentov a zamestnancov: 139,00 a 91,00 Sk.

¹ amyloidný – farbiaci sa jódom modro, cyanofilný – farbiaci sa bavlníkovou modrou na modro

Súhrny referátov zo seminára Biodiverzita húb Slovenska 7²

Príspevok k poznaniu druhov rodu *Ramularia* na Slovensku

Kamila Bacigálová, Eva Macová a Eva Záletová, Botanický ústav SAV, Dúbravská cesta 14, 845 23 Bratislava, kamila.bacigalova@savba.sk

Druhy rodu *Ramularia* reprezentujú veľkú skupinu parazitických húb skupiny Hyphomycetes (mitosporické huby). Anamorfné štádium parazituje na rastlinách a hubách. Ich teleomorfné štádium patrí do rodu *Mycosphaerella* a diferencuje sa na zvyškoch rastlín. V rámci štúdia biodiverzity fytopatogénnych húb na Slovensku sme zistili výskyt 57 druhov rodu *Ramularia* (jeden druh *R. coleosporii* na hrdzi, zostatok na 107 druhoch zelených rastlín patriacich do 23 čeľadí). Je to prvý súpis druhov uvedenej skupiny húb zistených na Slovensku. Najčastejšie sa vyskytoval druh *Ramularia geranii* var. *gerani* a najväčší počet druhov rodu *Ramularia* parazituje na zástupcoch čeľade *Asteraceae* (9 druhov), 16 druhov je nových pre Slovensko. Prevažná väčšina druhov rodu *Ramularia* sa vyskytuje každoročne ale zriedkavo. [Prezentácia je súčasťou projektu VEGA 2/7067/27].

Korenistá forma šŕavnačky slonovinovej (*Hygrophorus eburneus*)

Ladislav Hagara, Mišikova 20/A, SK-811 06 Bratislava, irpex@stonline.sk

Na Drieňovom vrchu nad obcou Nitrica (Strážovské vrchy) sa 12. októbra 2007 zaznamenal masový výskyt šŕavnačky slonovinovej i jej pigmentovanej odrody *Hygrophorus eburneus* var. *discoxanthus*. Plodnice rástli v bukovom lístí na dolomitovom podklade. Huba sa vyznačuje výraznou hyacintovou arómou. Podľa literárnych údajov má miernu chuť. Zvláštnosťou plodníc z Nitrice (*H. e.* var. *eburneus* aj *H. e.* var. *discoxanthus*) bola štipľavá, zreteľne korenistá chuť dužiny podobná chuti čierneho korenia.

Metódy výskumu fytopatologickej mykológie

Anton Janitor, Ústav krajinej ekológie SAV, Štefánikova 3, 814 99 Bratislava, anton.janitor@savba.sk

Experimentálne práce v oblasti fytopatologickej mykológie sú založené na štúdiu ich morfogénny, rýchlosti tvorby a rastu kolónií mycélia, pigmentácie, schopnosti fruktifikácie a pod. v podmienkach in vitro, resp. in situ. Využívajú sa na to štandardné alebo modifikované výživné pôdy, pevné alebo submerzné. Štúdium jednotlivých vývinových fáz v procese ontogenézy fytopatogénnych húb je spojené okrem základných požiadaviek výživy aj s účinkom jednotlivých faktorov regulujúcich vývin húb, ako je pH prostredia, vplyv teploty, vlhkosti

² 4. decembra 2007, Slovenské národné múzeum, Bratislava

a svetelného žiarenia. Uvedené faktory môžu proces vývinu huby akcelerovať (stimulovať) alebo inhibovať. Navyše jednotlivé faktory prostredia môžu vplývať na ich virulenciu aktivitu – zvyšovať alebo znižovať ich patologický potenciál, tvorbu metabolitov t. j. tvorbu fyziologicko-bioaktívnych látok, toxínov a pod. V súčasnej dobe počítačového boomu sa významným pomocníkom experimentálnych prác stal počítač. V minulosti sa veľká váha kladla na invenciu autora, dnes je to invencia počítačová. Ten veľmi vhodne slúži najmä pri grafickom spracovaní výsledkov. Fytopatologický mykologický výskum v minulosti sa začal ako empirický na základe pokusov s umelou infekciou rastlín patogénom, ktorý sa izoloval z chorých rastlín. Dnes sa prechádza od deskriptívnych t. j. popisných metód, ktoré však majú vždy svoju hodnotu, na metódy fyziologické, metabolické a molekulárne. Ich efektívne využitie je často závislé od prístrojového vybavenia mykologického laboratória.

Cordyceps myrmecophila, nový druh pre Slovensko

Václav Kautman¹ a Ivona Kautmanová², ¹Mierová 16, SK-821 05 Bratislava;

²Slovenské národné múzeum, Prírodovedné múzeum, Vajanského nábr. 2, SK-810 06 Bratislava, botanika@snm.sk

Cordyceps myrmecophila je druh známy z celého sveta, ale z malého počtu nálezov, väčšinou jednotlivých. V júni 2006 sa tento druh našiel – ako nový pre Slovensko a strednú Európu – na južnom výbežku Javorníkov pri Púchove. V nasledujúcich mesiacoch sme lokalitu opakovane navštevovali a zaznamenali niekoľko sto exemplárov, takže sme mohli lepšie vyhodnotiť aj ekológiu a bionómiu druhu. Pre hubu navrhujeme slovenské meno žezlovka mravcová.

Rod Clavaria na Slovensku

Ivona Kautmanová, Slovenské národné múzeum, Prírodovedné múzeum, Vajanského nábr. 2, SK-810 06 Bratislava, botanika@snm.sk

Z územia Slovenska boli v minulosti zaznamenané (a publikované) iba 4 druhy rodu *Clavaria* – *C. falcata*, *C. fragilis*, *C. fumosa* a *C. purpurea*. V poslednom období sme zistili ako nové druhy pre naše územie *Clavaria. acuta*, *C. incarnata*, *C. straminea* a *C. greletii*, pričom výskyt ďalších druhov z tejto taxonomicky nejasnej skupiny možno očakávať.

Nové poznatky o areáli rozšírenia lišajníka *Physcia aipolioides*

Anna Lackovičová¹, Jiří Liška², Eva Lisická¹ a Mikuláš J. Lisický³, ¹Botanický ústav SAV, anna.lackovicova@savba.sk, eva.lisicka@savba.sk; ²Botanický ústav AVČR, CZ-252 43 Průhonice, lisika@ibot.cas.cz; ³Ústav zoológie SAV, Dúbravská cesta 9, 845 06 Bratislava, lisicky@savba.sk

Fotofilný a nitrofilný lišajník (lichenizovaná huba) *Physcia aipolioides*, opísaný J. Nádvoříkom z južnej Moravy, je rozšírený na pomerne veľkom území Moravy, Rakúska a Slovenska. Utvára uzavretý areál s niekoľkými satelitnými, relatívne vzdialenými lokalitami. Dokladovaný je jeho výskyt aj v západnej a strednej časti Maďarska a tohtoročné nové nálezy z Čiernej Hory a Bulharska poukazujú, že druh má väčší areál, ako sa doteraz predpokladalo. [Práca na štúdiu bola podporená projektami APVV-51-040805 a GAČR IAA600050712.]

Heinrich Rehm a jeho exsikátová zbierka Ascomyceten

Pavel Lizoň, Botanický ústav SAV, Dúbravská cesta 14, SK-845 23 Bratislava, pavel.lizon@savba.sk

Exsikátové zbierky, ktoré sa vydávajú najmä na výmenu, sú neoceniteľným zdrojom informácií o taxonomických koncepciách špecialistov (obsahuje množstvo typového a originálneho materiálu), ako aj o rozšírení jednotlivých taxónov (v priestore i čase). H. Rehm je autorom nielen klasickej, dodnes stále používanej a svojou komplexnosťou neprekonanej monografie diskomycetov, ale aj mimoriadne cennej exsikátovej zbierky Ascomyceten. Zbierku vydal postupne v 57 zväzkoch v rokoch 1868–1917. Obsahuje 2175 jednotiek/položiek, každá vydaná v 25 identických exemplároch. Súpis tejto zbierky sa pripravuje. [Prezentácia je súčasťou projektu VEGA 2/7071/27.]

Využitie geoinformačného systému pri mapovaní výskytu epifytických lišajníkov v Bratislave

Peter Pišút¹, Anna Lackovičová² a Anna Guttová², ¹Prírodovedecká fakulta UK, Katedra fyzickej geografie a geoekológie, Mlynská dolina, 842 15 Bratislava 4, pisut@fns.uniba.sk; ²Botanický ústav SAV, Dúbravská cesta 14, 845 23 Bratislava, anna.lackovicova@savba.sk, anna.guttova@savba.sk

Geoinformačný systém (GIS) je ucelený systém na ukladanie, modifikáciu, zobrazovanie, analýzu a automatizáciu práce s priestorovými údajmi. Umožňuje spracovať i pohodlne spravovať veľké množstvo údajov získaných pri výskume v teréne a vyhodnotiť ich pomocou tematických máp a priestorových analýz. V príspevku prezentujeme využitie softvéru ArcGIS pri automatizovanom spracovaní údajov o aktuálnom výskyte epifytických lišajníkov a ich diverzite na území Veľkej Bratislavy. Získané výsledky budú slúžiť na hodnotenie dopadu zmien imisnej záťaže ovzdušia na živé organizmy.

Pre tieto účely bola vyvinutá (v MS Excel) a priebežne otestovaná štruktúra dvoch navzájom prepojených relačných databáz na ukladanie údajov. Presná poloha skúmaných stanovišť (stromov) je v softvérovom prostredí ArcGIS z dôvodu kompatibility so základnými mapami študovaného územia v mierke 1:10 000 lokalizovaná v súradnicovom systéme SJTSK Krovák EastNorth (X, Y, Z). Vzhľadom na to, že poloha jednotlivých drevín sa zisťuje zariadeniami GPS,

získané údaje je potrebné priebežne konvertovať zo systému WGS-84 do systému SJTSK. Dosahovaná presnosť určenia polohy inventarizovaných stromov je vysoká (3–6 m), pričom jednoduchými dodatočnými korekciami sa môže znížiť až na 1–2 m. Takáto presnosť určenia polohy skúmaných drevín plne vyhovuje účelom výskumu vzhľadom na veľkosť územia a v kombinácii s ďalšími parametrami (druh stromu, obvod kmeňa) umožňuje jednoznačnú identifikáciu jednotlivých drevín (= možnosť zopakovať sledovanie v budúcnosti na rovnakých objektoch). V súčasnosti databáza obsahuje údaje o 215 georeferencovaných objektoch – stromoch, na ktorých sme spolu našli 69 taxónov lišajníkov. Najviac zastúpené boli druhy *Physcia adscendens* (prítomná v 153 z celkove 215 zápisov), *Xanthoria parietina* (144), *Physconia grisea* (102), *Phaeophyscia nigricans* (92), *Amandinea punctata* (88), *Phaeophyscia orbicularis* (79) a *Physcia dubia* (63). Najväčšia diverzita lišajníkov sa zistila v mestských častiach Petržalka a Ružinov, čo však v tejto fáze výskumu zatiaľ súvisí aj s celkovým pokrytím sledovaného územia. [Práca na štúdiu bola podporená projektom APVV-51-040805.]

Sú druhy rodu *Pluteus* (štitovky) ohrozené?

Soňa Ripková, Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra botaniky, Révová 39, 811 02 Bratislava 1, ripkova@fns.uniba.sk

V európskych červených zoznamoch sa uvádza asi 30 druhov rodu *Pluteus*. Ohrozenosť jednotlivých druhov je však v niektorých európskych krajinách otázná, čo súvisí najmä s nedostatočným poznaním ekológie a rozšírenia štitoviek. [Prezentácia je súčasťou projektu VEGA 2/7071/27.]

Mykologický výskum severného Slovenska: oblasť Orava 2000 – 2006

Peter Tomáš¹ a Vincent Kabát, ¹Oravské múzeum, Oravský hrad, 02741 Oravský Podzámok, priroda@oravamuzeum.sk; ²Martinčekova 30, 821 01 Bratislava, konstrukt@zutom.sk

Počas rokov 2000 – 2006 prebiehal cielený mykologický výskum v regióne Orava na 39 lokalitách. Celkový počet nájdených druhov je viac ako 550 (prebiehajúca determinácia), z toho 63 prvnálezov a 175 zriedkavých nálezov pre Slovensko. Na mapovaní sa zúčastnili Vladimír Antonín, Mirek Beran, Helena Deckerová, Drahomír Ďuriška, Stano Glejdura, Anton Janitor, Vincent Kabát, Ivan Milan, Mária Pokorná, Miloslav Procházka, Pavol Škubla, Peter Tomáš, Milan Zelenay a ďalší. Položky sú uložené v Oravskom múzeu, v Jihočeskom múzeu, v súkromných zbierkach mapovateľov a v Slovenskom národnom múzeu. Ako územie z mykologického hľadiska úplne neznáme alebo len s čiastkovými informáciami z minulosti potvrdilo opodstatnenosť mapovania a podnietilo jeho rozšírenie a pokračovanie v ďalšom období.

Svetielkujúce huby

Pavel Lizoň

Najznámejším svetielkujúcim organizmom je určite chrobák svetluška svätajánska (*Lampyrus noctiluca*), známy ako svätajánska muška. V teplých letných mesiacoch svietia samce aj samičky (lietať však vedia iba samce). Svetielkujú však aj iné organizmy, medzi nimi aj niektoré huby.

Svetielkovanie (luminiscencia) môže mať rôzne príčiny, pričom energia sa získa z vonkajšieho prostredia (fluorescencia, fosforescencia³) alebo chemickou reakciou vo vnútri predmetu, materiálu. Osobitým typom luminiscencie je bioluminiscencia, chemoluminiscencia prebiehajúca v živom organizme. Táto chemická reakcia je vlastne opakom procesu fotosyntézy. Pri fotosyntéze dochádza k pohlteniu fotónu, pri bioluminiscencii naopak k jeho vyžiareniu. Pre fotosyntézu je kľúčová molekula chlorofylu, pre bioluminiscenciu húb je základom molekula zvaná luciferín. V chemickej reakcii, kde enzým luciferáza funguje ako katalyzátor, luciferín oxiduje na neaktívny oxyluciferín, pričom sa uvoľňuje svetlo. Ako napísal Martin Mojžiš v časopise Týždeň, pri strašidelnom svetle „v konečnom dôsledku máme dočinenia zas len s kvantovou mechanikou, čiže s rôznymi energetickými stavmi molekúl a prechodmi medzi týmito stavmi sprevádzanými vyžiarением fotónu“ Takže to, čo nás tak fascinuje pri hubách a roznežňuje pri svätajánskych muškách, je vlastne iba fyzika.

Prejav bioluminiscencie sa zaznamenal pri viac ako 50 druhoch bielovýtrusných bazídiových makromycétov, ktoré sú tradične uvádzané v čeľadi čirovkovitých (Tricholomataceae). Najviac je ich v rode *Mycena* – predpokladá sa, že 2/3 prilbičiek majú svetielkujúce plodnice. Týka sa to však iba tropických a subtropických druhov. Pri európskych druhoch, ako je napr. prilbička mliečna (*M. galopus*) a prilbička reďkovková (*M. pura*) svetielkuje iba podhubie a aj to nie je spravidla viditeľné voľným okom. Svetielkovanie dreva v prírode (foxfire v angl. literatúre) spôsobuje spravidla podhubie podpňoviek (*Armillaria*). Najznámejšou aj v Európe sa vyskytujúcou hubou, ktorej plodnice môžu svetielkovať, je kališník hneooranžový (*Omphalotus olearius*).

Miestom hádam s najvyššou diverzitou bioluminiscentných druhov je dažďový les Parque Estadual Turístico do Alto Ribeira na atlantickom pobreží Brazílie (štát São Paulo). Na lokalite zaznamenali 8 druhov, pričom dve z prilbičiek sú nové pre vedu (Desjardin, Capelari & Stevani, *Mycologia* 99: 317–331, 2007).

³ Pri fluorescencii je absorbovaná energia okamžite vyžiarená a svetielkovanie zaniká v krátkom čase po stimulácii. Pri fosforescencii je energia vyžiarená neskôr a svetielkovanie trvá po stimulácii dlhšie.

Prečo huby svetielkujú, sa zatiaľ nepodarilo uspokojivo vysvetliť. Je viacero hypotéz, ale ani jedna nie je všeobecne akceptovaná. Možno svetielkujúcimi plodnicami huby lákajú živočíchy, aby pomáhali rozširovať ich výtrusy, ale možno takto lákajú predátorov mycetofágnych bezstavovcov, a takto sa chránia, aby ich niečo nezožralo. Je však možné, že svetielkovanie je iba vedľajší „produkt“ metabolických procesov. Niektorí sa domnievajú, že bioluminiscencia, vo svojej podstate oxygenácia, sa v evolúcii vyvinula ako spôsob „konzumácie“ kyslíka produkovaného bunkami pri iných metabolických procesoch.

Huby, ktoré majú svetielkujúce plodnice (výber):

- pňovka *Dictyopanus luminescens* (Singapur)
- kališnica *Gerronema viridilucens* (Brazília)
- kališník *Lampteromyces japonicus* (Japonsko)
- prilbička *Mycena asterina* (Brazília)
- prilbička *Mycena chlorophos* (Japonsko)
- prilbička *Mycena discobasis* (Madagaskar, Brazília)
- prilbička *Mycena fera* (Brazília)
- prilbička *Mycena illuminans* (Malajsko)
- prilbička *Mycena irritans* (Nová Kaldónia)
- prilbička *Mycena lucentipes* (Brazília)
- prilbička *Mycena lux-coeli* (Japonsko)
- prilbička *Mycena manipularis* (Malajsko ai.)
- prilbička *Mycena noctilucens* (Malajsko)
- prilbička *Mycena pruinoso-viscida* (Malajsko)
- prilbička *Mycena singeri* (Brazília ai.)
- prilbička *Mycena sublucens* (Malajsko)
- kališník *Omphalotus nidiformis* (Austrália ai.)
- kališník hnedooranžový, *Omphalotus olearius* (Európa ai.)
- kališník *Omphalotus olivascens* (Sev. Amerika)
- pňovka *Panellus pusillus* (Austrália ai.)
- pňovka obyčajná, *Panellus stypticus* (Európa ai.)

O bioluminiscencii a svetielkujúcich hubách sa dozviete viac na týchto stránkach:

www.isbc.unibo.it: Medzinár. spoločnosť pre bio- a chemoluminiscenciu

www.lifesci.ucsb.edu/~biolum: web-stránka pre bioluminiscenciu

www.macaulay.ac.uk: projekt Hubové biosenzory

Sedemdesiatiny Ing. Antona Janitora, PhD.

Ladislav Hagara

Pred sedemdesiatimi rokmi – 29. augusta 1937 – sa v Malej Ide pri Košiciach narodil Anton Janitor, významný slovenský fytopatológ a mykológ, náš druh a spolupracovník, človek s prajným srdcom, muž nabitý pozitívnou energiou. V jeho životnom erbe je neobyčajná hyperaktivita a neúnavnosť. Za tieto vlastnosti istotne vďačí aj genetickému dedičstvu po svojich pracovných rodičoch. Je príkladom toho, že medzi kalendárnym a skutočným, teda biologickým vekom môže byť aj desaťročný rozdiel. V tomto prípade je to rozdiel v prospech nášho sviežeho priateľa.

Anton absolvoval gymnázium v Košiciach (1955) a Českú zemľedelskú univerzitu v Prahe, odbor ochrana rastlín (1960). Vedeckú internú ašpirantúru začal v Biologickom ústave SAV v Bratislave roku 1961 a zavŕšil ju roku 1965 v Botanickom ústave SAV obhajobou dizertačnej práce *Štúdium možnosti pestovania obligátneho parazita Erysiphe graminis DC. v podmienkach in vitro*, čím získal vedeckú hodnosť kandidát biologických vied v odbore fyziológia rastlín. Na Právnickej fakulte UK v Bratislave roku 1975 ukončil postgraduálne štúdium pripravujúce expertov OSN a UNESCO pre frankofónne oblasti. Od roku 1975 pracoval ako samostatný vedecký pracovník Botanického ústavu SAV a od roku 1990 ako vedúci vedecký pracovník Ústavu experimentálnej biológie a ekológie SAV a po reorganizácii opäť v Botanickom ústave SAV. V rokoch 1999 – 2003 bol riaditeľom Ústavu experimentálnej fytopatológie a entomológie SAV v Ivanke pri Dunaji. Od roku 2003 je vedúcim vedeckým pracovníkom Ústavu krajinskej ekológie SAV v Bratislave. Externe prednášal na Technickej univerzite vo Zvolene a Slovenskej poľnohospodárskej univerzite v Nitre; v súčasnosti prednáša na Prírodovedeckej fakulte UK v Bratislave.

Dr. Janitor je vedcom s bohatými teoretickými a experimentálnymi skúsenosťami v oblasti rastlinnej patofyziológie a mykológie. Svoju výskumnú činnosť zameriaval na fytopatologickú mykológiu, hlavne na fyziológiu, biológiu a ekológiu hubových patogénov a na aplikáciu získaných poznatkov pri ochrane kultúrnych rastlín. V prvých etapách svojej vedeckej dráhy sa zaoberal najmä výskumom fyziológie a ekológie obligátnych hubových parazitov obilnín. Významne prispel k poznaniu fyziológie klíčenia obilnín v začiatočných štádiách patogenézy, ako aj k objasneniu vplyvu hrdze trávovej (*Puccinia graminis*) na ultraštruktúru chloroplastov pšenice. Neskôr dlhodobo viedol výskumný kolektív, ktorý študoval patologické zmeny na kôstkovitých ovocných drevinách napadnutých fytopatogénnymi hubami rodov *Monilia*, *Cytospora*, *Schizophyllum*,

Stereum ai. Výsledky týchto výskumov vysoko oceňovali ovocinárski praktici aj kolégium pre biologické poľnohospodárske vedy pri SAV.

Osobitnú pozornosť venoval štúdiu ubikvitárneho druhu *Schizophyllum commune*, pokladanému za saprofytickú hubu. Dokázal, že ide o saproparazit, ktorý napáda aj zdravé jedince marhúľ, pričom urýchľuje ich usychanie a odumieranie. Podobnú parazitickú aktivitu na ovocných drevinách dokumentoval aj pri drevokazných hubách *Stereum* a *Trametes*.

Aktívne sa zapojil aj do výskumu hromadného odumierania dubov na Slovensku a do riešenia fytopatologických problémov Východoslovenskej nížiny.

Ako prvý na Slovensku experimentálne rozpracoval problematiku fotobiológie húb a vyhodnotil vplyv jednotlivých zložiek svetelného žiarenia na morfogénu, fyziológiu a virulenciu aktivitu viacerých druhov fytopatogénnych húb.

Niekoľko rokov pôsobil na zahraničných univerzitách a výskumných ústavoch. Na Univerzite Laval v kanadskom Quebecu študoval zmeny mezofylových bunkových organel pšenice infikovanej hrdzou trávovou (*Puccinia graminis* f. *tritici*). Počas dvojročného pobytu na Ústave fytopatológie a fytofarmácie (INRA) vo francúzskom Versailles študoval metódy kultivácie, ako aj enzymatickú aktivitu huby *Septoria nodorum* a jej patogénny vplyv na pšenicu.

V Severnej Kórei študoval príčiny predčasného usychania a apoplektického odumierania marhúľ a broskýň. V Biologickom ústave Kubánskej akadémie vied študoval biológiu a fyziológiu hrdze *Puccinia melanocephala*, ktorá je nebezpečným patogénom cukrovej trstiny. Na pracoviskách Poľskej akadémie vied študoval metódy vplyvu svetla na morfogénu vybraných fytopatogénnych húb. Na pracoviskách Akadémie vied ZSSR študoval tkanivové kultúry rozličných rastlín z hľadiska možnosti kultivácie parazitickej hrdze *Puccinia graminis* f. *hordei*.

Jubilant napísal 7 monografií a 181 ďalších vedeckých a odborných publikácií, jednu vysokoškolskú učebnicu a väčší počet záverečných správ z riešených odborných projektov. Na vedeckých podujatiach sa prezentoval 312 prednáškami. Je našim popredným popularizátorom vedeckých poznatkov v tlači (1023 článkov), rozhlase (112 vystúpení) aj v televízii (34 vystúpení). Už štyrikrát získal Cenu SAV za popularizáciu vedy (1972, 1979, 1991, 2007). SAV mu udelila striebornú plaketu Za zásluhy v biologických vedách (1987) a medailu Juraja Fándlyho (1997). Aj Slovenská spoločnosť pre výživu mu už päťkrát udelila zlatú medailu za sústavnú propagáciu húb v racionálnej výžive.

Od šesťdesiatych rokov minulého storočia sa Anton Janitor významne pričiňoval o aktivizáciu, organizovanie a rozvoj mykologického diania na Slovensku

(mykofloristický prieskum, tvorba slovenského názvoslovia húb, zriadenie a činnosť stálej hubárskej poradne v Bratislave, kontrola trhového predaja húb). Pod jeho vedením viac než 25 rokov pracovala Komisia pre jedlé a jedovaté huby pri Krajskej hygienicko-epidemiologickej stanici v Bratislave. Inicioval založenie Mykologickej spoločnosti SAV (2000) a bol jej prvý predsedom; v súčasnosti je podpredsedom tejto spoločnosti. Je podpredsedom Slovenskej spoločnosti pre poľnohospodárske, lesnícke, potravinárske a veterinárske vedy pri SAV, od roku 1983 čestným členom Francúzskej fytopatologickej spoločnosti, ako aj členom Federácie európskych spoločností rastlinnej fyziológie, Medzinárodnej asociácie pre krajinnú ekológiu, Českej vedeckej spoločnosti pre mykológiu pri ČAV a Českej mykologickej spoločnosti.

Nemalú pozornosť venoval aj mykofloristickému výskumu. Okrem hrdz, múčnatiek a iných fytopatogénnych húb dokumentoval aj výskyt tzv. vyšších húb. V spolupráci s Igorom Fábrym spracoval mykoflóru makromycét CHKO Veľký Rozsutec a doposiaľ sa aktívne podieľa na kolektívnom prieskume húb Hornej Oravy. Samostatne zdokumentoval mykoflóru bratislavských lesoparkov, pohorí Tribeč, Vtáčnik i Pohronský Inovec a územia zasiahnutého škodlivými imisiami Východoslovenských železiarní.

Jubilujúcemu Dr. Antonovi Janitorovi želáme čo najpevnejšie zdravie, mnoho pracovnej energie a vedeckej invencie, dostatok síl na napĺňanie rozpracovaných projektov, ale aj chuť púšťať sa do riešenia nových úloh.

Zoznam (checklist) britských bazídiomycétov

Prvou publikáciou, ktorá zhrnula informácie o britských bazídiomycétoch, boli *British Basidiomycetae* (1922) C. Reu. Roku 1948 uverejnili A. A. Pearson a R. W. G. Dennis v časopise Britskej mykologickej spoločnosti prvý skutočný britský checklist bazídiových makromycétov, ako „revíziu“ Reovej knihy. Moderný doplnený zoznam uzrel svetlo sveta v tom istom časopise roku 1960.

Nový checklist je viac ako len zoznamom mien druhov. Obsahuje viac ako 3600 taxónov (druhov a vnútrodruhových taxónov), ktoré zaznamenali na Britských ostrovoch. Autori excerpovali tak literatúru, ako aj dokladové zbierky, pričom zaznamenali viac ako 16 500 mien. Pri každej hube je uvedené akceptované meno, synonymá, typ stanovišťa, rozšírenie vo Veľkej Británii a citované sú aj zbierkové doklady a literatúra, kde je opis a vyobrazenie. Nie je to však zoznam iba makromycétov. Zahŕnuje aj 340 taxónov hrdzí (*Urediniomycetes*), 150 taxónov snetí (*Ustilaginomycetes*), ako aj početné parazity rastlín a kvasinky.

Vedúcim projektu zoznamu britských bazídiomycétov bol Nick Legon, ktorý spolu s Alicom Henricim zostavili základný materiál. Dáta potom kontrolovali a dopĺňali Peter Roberts, Brian Spooner a Roy Watling. Databázu pripravil Jerry Cooper v spolupráci s Paulom Kirkom. Projekt podporila Britská mykologická spoločnosť a ďalšie organizácie, ako sú The Countryside Council for Wales, English Nature, The Environment & Heritage Service Northern Ireland, The Fungus Research Trust, The Heritage Council of Ireland, The Royal Botanic Gardens, Kew a Scottish Natural Heritage.

V súčasnosti je prístupná on-line verzia na stránke www.basidiochecklist.info. Na stránke možno vyhľadávať jednotlivé huby podľa viacerých kritérií. Nechýba ani aktualizácia za rok 2006 a bibliografia kníh a iných publikácií, ktoré sú citované v databáze.

N. W. Legon & A. Henrici (eds.). 2005. Checklist of the British & Irish Basidiomycota. 534 s., Royal Botanic Gardens, Kew. ISBN 1 84246 121. Cena 29.00 GBP [objednávky www.kewbooks.com].

K päťdesiatinám Jána Gápera

Anton Janitor

Napísal som už niekoľko blahoželaní, ale k tomuto mám osobitý vzťah. Zdá sa mi, že nás mladší kolegovia a priatelia akosi dobiehajú. Ved' len prednedávnom boli poslucháčmi univerzít a hľa, dnes stoja pred nami ako dospelí a zreli odborníci. Akoby ten čas mal rozdielne kritériá. My starší pomaly starneme a mladší akoby rýchlejšie dorastali a sú nám skoro rovní. Alebo sa mýlim?

Aj náš jubilant Prof. RNDr. Ján Gáper, CSc., ktorý sa 18. septembra 2007 dožil 50 rokov, bol len prednedávnom poslucháčom PrF UK v Bratislave a dnes on stojí za katedrou a štedro rozdáva vedomosti svojim žiakom, aby aj oni mohli pokračovať úspešne v jeho šľapajach.

Poznal som ho ešte ako študenta. Už prvé stretnutie s ním ma akosi vnútorne presvedčilo, že z tohto ambiciózneho a nadaného poslucháča bude raz popredný slovenský odborník. Predpokladal som už vtedy, že to bude mykológia. Naše rozhovory patrili hubám, pre ktoré sme pripravovali aj tému diplomovej práce. Rodák z Fačkova okres Žilina mal dobrý odhad, že tamojší skoro panenský región je dosiaľ málo preštudovaný po stránke prírodovedeckej a žiada sa venovať mu patričnú pozornosť. K prírode mal veľmi blízky vzťah a na jej štúdium bol priam predurčený. Podrobne sme rozoberali, ktoré údolia či časti v okolí Rajca sú vhodné na prednostné mykofloristické spracovanie. Téma i osnova diplomovej práce boli skoro hotové. V tom čase som sa pripravoval na dlhodobejší pobyt v zahraničí a mladý poslucháč si po dohovore so svojou školiteľkou dr. A. Ginterovou, CSc., zvolil inú tému, ktorú v r. 1981 úspešne obhájil na Prírodovedeckej fakulte UK v Bratislave, odbor biológia, špecializácia systematická botanika a geobotanika. Ukončením univerzitného štúdia sa tomuto absolventovi otvorili dvere do sveta vedy. Vstúpil doň tým správnym krokom. Napriek tomu, že mal ako najstarší zo súrodencov aj nemálo povinností voči tým mladším, nezanedbával ani rozvoj svojho talentu – a výsledky sa postupne ukazovali. Už v roku 1988 mu po úspešnej obhajobe KDP vedecké kolégium SAV pre biologicko-ekologické vedy v Bratislave udelilo vedeckú hodnosť – kandidát biologických vied v odbore „Mykológia“.

V roku 1999 po úspešnej habilitácii na fakulte ekológie a environmentalistiky na Technickej Univerzite vo Zvolene bol menovaný docentom v odbore „Ekológia“.

V roku 2005 po úspešnej inaugurácii na Lesníckej fakulte TU vo Zvolene bol menovaný profesorom v odbore „Lesnícka fytoológia“. Začínal ako odborný, neskôr vedecký asistent a vedecký pracovník v Arboréte Mlyňany – Ústave

dendrobiológ SAV vo Vieske nad Žitavou. Neskoršie prešiel do služieb Ústavu ekológie lesa SAV vo Zvolene, kde v roku 1992–1993 zastával funkciu námestníka riaditeľa pre výskum.

Aj keď abrahámoviny poznačili aj nášho jubilanta, nijako sa to neprejavilo na jeho prirodzenom pracovnom zaníetení; jeho vitalita je obdivuhodná. Svedčí to o vnútornom vyzretí a vedomí, že všetko to, čo robí, ho pozitívne motivuje k hľadaniu vedeckej pravdy, získavaniu hodnotných výsledkov a k pracovným úspechom. Táto chuť do práce, do riešenia nových mykologicko-ekologických problémov je pre neho príznačná. Nakoniec aj rodinné zázemie mu dodáva nedefinovateľnú energiu, ktorá ho v najlepšom zmysle slova ženie úspešne dopredu.

Jubilant sa špecializuje na huby a ich vzťah k drevinám so zameraním na systematiku a ekológiu ektomykoríznych a drevokazných húb v lesných ekosystémoch a sídlach SR. Viedol 5 vedeckých projektov GAV, resp. VEGA MŠ SR a SAV. Ako spoluriešiteľ bol alebo aj je činný na ďalších 28 výskumných úlohách a vedeckých projektoch, z toho troch v zahraničí (COST, Inco Copernicus, MŠMT ČR). Publikoval 151 pôvodných vedeckých prác, vrátane 8 monografií a VŠ učebníc, z toho 28 v zahraničí. Jeho práce si získali dobrý ohlas, o čom svedčí aj počet 335 citácií, z toho 99 SCI. Výsledky prác prezentoval 67 príspevkami a posterami na 64 vedeckých podujatiach doma a v zahraničí (bývalý ZSSR, Poľsko, KLDR, Nemecko, Škótsko, USA, Kanada, Anglicko, Izrael, Rakúsko, Španielsko).

Významným podielom sa aktívne venuje pedagogickej činnosti. Je garantom učiteľského štúdia biológie a neučiteľského štúdia systematickej biológie a ekológie na fakulte prírodných vied UMB v Banskej Bystrici. Vede prednášky „Úvod do štúdia botaniky, systém a ekológia cyanobaktérií, rias a húb“, „Mykológia“, „Fylogénza a systém húb a hubových organizmov“ a Mykológiu na Ostravskej univerzite v Ostrave. Je vedúcim bakalárskych, resp. diplomových prác (34), školiteľ doktorandov (3, ďalší 3 vo výchove). Je predsedom SOK vo vednom odbore „Teória vyučovania predmetov všeobecno-vzdelávacej a odbornej povahy“, členom SOK vo vedných odboroch „Pestovanie lesa a lesnícka fytopatológia“ a vednom odbore „Mykológia“. Je tiež členom habilitačných a inauguračných komisií, resp. oponent (TU Zvolen, UK Bratislava, UK Praha a MZLU Brno). Je funkcionárom a členom viacerých vedeckých spoločností; v Slovenskej mykologickej spoločnosti je aj členom výboru.

Milý jubilant, sám si kladiem otázku, kedy toto všetko zvládaš. Úctyhodný výpočet prác, aktivít a funkcií. Odpoveď vari aspoň čiastočná! Si nabitý

mladickým elánom, ochotou a schopnosťou dať do služieb vedy a výchovy mladého dorastu skutočne maximum.

Milý priateľ Janko, aj Ty mi dáš za pravdu, že čas nemožno zastaviť. Možno ho však veľmi úspešne využiť. Ty si to vo svojej 50-ke dokázal. Dosiahol si vysoké méty vo vedeckej a pedagogickej oblasti. Môžeš sa tentoraz iba pri čiastočnom bilancovaní pozrieť za seba. Boli to roky tvrdej, ale cieľavedomej práce. Nech Ti tento náboj vydrží do ďalších rokov. K tomu Ti všetci priatelia našej spoločnosti, ostatní i ja osobne želáme dobré zdravie, duševnú pohodu, nebrzdíaci rozbeh aktivít v oblasti biologických vied, ale najmä mykológie pre jej budúci úspešný rozvoj. Veríme však, že Tvoja ochota a zmysel pre dobro vecí budú aj ostatným vzorom! Nech Ti mykológia i naďalej ostáva v Tvojom srdci ako *Scientia amabilis*. *Ad multos annos! Ad multos triumphos.*

Naši významní jubilanti

RNDr. Kamila Bacigálová, CSc. (26. 4. 1947): biológ – mykológ, vedecká pracovníčka Botanického ústavu SAV v Bratislave [pozri článok v čísle 35 na s. 19].

Ing. Anton Janitor, PhD. (29. 8. 1937): fytopatológ a mykológ, vedecký pracovník Ústavu krajinej ekológie SAV v Bratislave [pozri článok v tomto čísle na s. 11].

Prof. RNDr. Ján Gáper, CSc. (18. 9. 1957): biológ – mykológ, učiteľ Fakulty prírodných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici [pozri článok v tomto čísle na s. 15].

Doc. MUDr. Miloslav Procházka, CSc. (29. 11. 1932): lekár – neurológ, pred odchodom na dôchodok učiteľ Lekárskej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Je výborným znalcom makromycétov, isté obdobie sa zanietene venoval štítovkám (*Pluteus*). Spoločnosť je mu zaviazaná predovšetkým za aktivity pri odborných podujatiach, ako aj neúnavnú pomoc pri príprave výstav v Slovenskom národnom múzeu, mnohí z nás aj za zdravie. Ďakujeme!

Huby na sieti Internetu 5 z Veľkej Británie a Írska

Britská mykologická spoločnosť / British Mycological Society

www.britmycolsoc.org.uk

časopisy spoločnosti:

Mycological Research – obsah a abstrakty od r. 101 (1999)

www.sciencedirect.com/science/journal/09537562

Mycologist – obsah a abstrakty od r. 16 (2002)

www.sciencedirect.com/science/journal/0269915X

Field Mycology (nie je on-line prístup na obsah, príp. abstrakty)

databáza húb zaznamenaných na britských ostrovoch / The British Fungi Records Database (viac ako 1 milión záznamov!)

194.203.77.76/fieldmycology/FRDBI/FRDBI.asp

databázu dopĺňajú mapy rozšírenia

194.203.77.76/fieldmycology/FRDBI/Maps.asp

červený zoznam ohrozených britských húb / The Red data list of threatened British fungi (takmer 400 taxónov)

194.203.77.76/fieldmycology/Download/RDL_of_Threatened_British_Fungi.pdf

Asociácia britských hubárskych skupín / Association of British Fungus Groups (spojenie na skupiny a dáta)

www.abfg.org

asociácia má svoju databázu (viac ako 28 000 záznamov)

www.abfg.org/db

mykológia v Kráľovskej botanickej záhrade, Kew / Mycology at the Royal Botanic Gardens, Kew (zbierky: 800 000 položiek, katalóg nie je on-line)

www.kew.org/scihort/mycolexp.html

CABI (Commonwealth Agricultural Bureaux International): kolekcia Bioscience Databases zahrnuje:

nomenklatorkú databázu Index Fungorum (

www.indexfungorum.org/Names/Names.asp

bibliografickú databázu Bibliography of Systematic Mycology

www.indexfungorum.org/BSM/bsm.htm

systematickú databázu podľa Dictionary of Fungi

www.indexfungorum.org/Names/fundic.asp

Cyberliber – digitálna knižnica pre mykológiu (plnotextové kópie časopisov, knih, bibliografické zoznamy)

www.cybertruffle.org.uk/cyberliber

Ing. Ján Magál, CSc., 85-ročný

Anton Janitor

Meno jubilanta je neoddeliteľne spojené s dejinami popularizácie mykológie na Slovensku. Pred rokom 1963 nebola na Slovensku organizácia, ktorá by združovala hubárov a usmerňovala ich činnosť. Od vzniku prvej republiky až do roku 1949 bolo na Slovensku niekoľko hubárov, ktorí väčšinou pracovali izolovane a ich činnosť sa obmedzovala prevažne na sporadické príspevky do Časopisu československých houbařů.

V roku 1949 začal na Slovensku pracovať v mykológii Igor Fábry, nestor novodobej neprofesionálnej slovenskej mykológie. Od začiatku svojej činnosti spolupracoval s Československou mykologickou spoločnosťou v Prahe. Od roku 1953 výsledky svojej práce uverejňoval v Časopise československých houbařů.

Výrazný prelom v slovenskom mykologickom živote nastal až v roku 1963, keď člen predsedníctva Slovenskej spoločnosti pre racionálnu výživu (SSRV) Ing. Ján Magál ako nadšený hubár a skvelý organizátor nadviazal písomné i osobné kontakty s Československou mykologickou spoločnosťou v Prahe a spolu s ďalšími členmi predsedníctva prerokoval možnosť vytvorenia pobočky ČSMS v Bratislave. V Prahe sa návrhy na pobočku stretli s pochopením a obidve strany sa dohodli, že pri SSRV utvoria mykologickú sekciu, ktorá bude pracovať ako pobočka ČSMS na Slovensku. Ing. Magál vyzval všetkých známych hubárov na Slovensku k spolupráci v tejto sekcii.

Pri príležitosti vzácného jubilea 11. septembra 2007 som Ing. J. Magálovi zagratuloval a položil mu 3 otázky.

Vážený priateľ, v čom vidíte priaznivé vplyvy na Vašu dlhovekosť?

– V prvom rade vďačím za dobrý genetický fond po rodičoch, ktorí sa tiež tešili úctyhodnému veku. Vyrastal som v zdravom podhorskom prostredí, v stálom spojení s prírodou. Potraviny sme konzumovali zväčša v čerstvom stave, ako to bývalo zvykom vo väčšine roľníckych rodín. Bol som vedený k poctivej a húževnatej práci, nikdy som nefajčil a dodržiaval som zásady striedameho pitia alkoholických nápojov. To ma snáď predurčilo k nepretržitému zamestnaniu v potravinárskom priemysle, kde som aj profesionálne postupne vnikal do tajov a zásad správnej výživy. Obohatilo ma i dlhoročné členstvo v Slovenskej spoločnosti pre racionálnu výživu, kde som robil tajomníka pre pobočky, predsedu redakčnej rady časopisu Výživa a zdravie a člena redakčnej rady Průmyslu potravin v Prahe.

Ako ste sa dostali do problematiky hubárstva a mykológie?

– Mnoho životných situácií robí i vec náhody. Vyrastal som na úpäti Veľkej Javoriny, kde i na lúkach pasienkoch rástlo dosť druhov húb. Poznanie jedlých

druhov u obyvateľstva bolo veľmi malé, dedilo z generácie na generáciu obavy, aby nedošlo k otravam. Neskôr, keď som sa usadil v Bratislave, som v parčíku pri Steinovom pivovare našiel pekný trs húb odlišných od doteraz mne známych podpňoviek. Nemohol som tu nájsť inštitúciu alebo poradňu na ich správnu identifikáciu. Obrátil som sa preto na Československú mykologickú spoločnosť v Prahe, kde som našiel porozumenie u Ing. Miroslava Smotlachu. Usmernil na p. Igora Fábryho, ktorý s nimi už spolupracoval, a zároveň ma požiadal vytvoriť v rámci SSRV pobočku alebo mykologickú komisiu či sekciu. Podarilo sa tento návrh presadiť a zoskupiť členov pre prácu v novovytvorenej mykologickej sekcii. Okolo Fábryho, Dermeka, Karoviča, Růžičku, Prokeša, Zvaru, Šustáka, Oleryniovej, Ginterovej, Ilčíka, Janitora, Nováka, Majtána sa vytvorila skupina aktívnych a nadšených spolupracovníkov. Prvá ustanovujúca schôdza mykologickej sekcii SSRV sa uskutočnila 24. októbra 1963. Zriadila sa stála hubárska poradňa, pre verejnosť sa organizovali jesenné výstavy húb, školenia, kurzy a prednášky pre záujemcov a predajcov húb. V lekárni na Leningradskej ulici bola zriadená stála informačná služba a výstava makiet i čerstvých plodníc, ktorá upozorňovala na aktuálny výskyt jedlých a jedovatých húb, popularizovalo sa v novinách, v rozhlase. Prijal som predsedníctvo v tejto sekcii a za pomoci pražských kolegov som viac ako 10 rokov riadil jej činnosť.

Akými aktivitami sa zaoberáte v penzijnom veku?

– V posledných rokoch aktívneho pracovného obdobia som si urobil skúšky z problematiky cestovného ruchu a sprievodcovstva po Bratislave. Tak som mal možnosť poznať mnohé krajiny, ako je Chorvátsko, Španielsko, Baleárske ostrovy, Maroko, Tunis, USA, Kanadu, Rusko, Turecko a ďalšie štáty Európy. V súčasnosti už sa venujem len cestovnému ruchu, získavaním turistov do rodnej Podjavoriny a propagácii tohto malebného územia. Ako spoluautor som vydal a organizačne i finančne zabezpečil publikácie Spevy Podjavoriny, Ovocno-destilátová cesta na Podjavorinu, Ovocinárstvo na Podjavorine, Jedlá na Podjavorine, Rozvoj agroturistiky (v náväznosti na výstavu Agrokomplexu 2007 v Nitre). Autorsky som sa podieľal aj na Príručke hubára (2006), ktorá bola preložená do češtiny a je pripravený aj jej poľský preklad.

Milý priateľ, v mene slovenskej hubárskej obce Vám ďakujeme za vykonanú prácu a želáme dobré zdravie, duševnú pohodu i veľa tvorivých síl do ďalších rokov života.

Ing. Miroslav Smotlacha, in memoriam

Anton Janitor

Keď som otvoril obálku, v ktorej bolo smútočné oznámenie o smrti Ing. M. Smotlachu, ktorý po dlhšej chorobe 6. júna 2007 odišiel do večnosti (vo veku nedožitých 87 rokov), vynorili sa mi mnohé spomienky na tohto vzácneho človeka a úprimného priateľa.

Keď som sa ním roku 2006 stretol v priestoroch Českej mykologickej spoločnosti v Prahe, požaloval sa mi, že ho trápia viaceré choroby, ale pritom pôsobil sviežo a živo sa zaujímal o dianie v mykológii na Slovensku. Pospomínali sme na dávnejšie časy, na začiatky mykologického života, na priateľov I. Fábryho, A. Dermeka, J. Magála, O. Prokeša a ďalších s ktorými bol v odbornom i priateľskom kontakte. Ani vo sne by mi nebolo napadlo, že to bude naše posledné stretnutie.

Narodil sa v Prahe (štvt' Vinohrady) 22. septembra 1920, rok pred založením Československej mykologickej spoločnosti, v rodine priekopníka popularizácie českej mykológie prof. dr. Františka Smotlachu. Vyštudoval špecializáciu kvasná a potravinárska chémia na Vysokej škole chemicko-technologickej a až do odchodu do dôchodku v r. 1984 nepretržite pracoval v oblasti potravinárskeho priemyslu. Jeho život bol poznačený rodinným prostredím, v ktorom vyrastal. S hubami a neskoršie praktickou mykológiou bol spojený od detských rokov, doslova bol na huby geneticky napojený a žil s nimi.

Ako chemik – potravinár sa venoval aj propagácii správneho využitia húb v potravinárskych technológiách a kulinárskemu využitiu húb. V tejto oblasti bol uznávaným odborníkom. Bol aj súdnym znalcom v potravinárstve, členom komisie pre tvorbu noriem, funkcionárom vedecko-technickej spoločnosti a Spoločnosti pre výživu, Štátneho obchodného dozoru v Prahe, v komisiách krajských hygienikov pre skúšanie znalosti predavačov a vykupovačov húb.

Po smrti otca dr. F. Smotlachu v r. 1956 sa stal výkonným redaktorom Časopisu československých / českých houbařů (Mykologického zborníka), pre ktorý po boku otca pracoval predtým už od 14 rokov. Do časopisu prispieval aj obrázkami húb, a tak si získal aj reputáciu jedného z najlepších kresliarov húb. Jeho kresby majú vysokú úroveň a dokonale vystihujú vzhľad i detaily každej plodnice.

V poslednom čase viedol servis spoločnosti v oblasti identifikácie a ochrany pred drevokaznými hubami. Za pomoc pri ochrane kultúrnych pamiatok dostal vysoké štátne vyznamenanie. Intenzitu práce tohto servisu ilustruje až 10 tisíc odborných posudkov, a to iba v roku 2005. Aj touto cestou dostal mykológiu do povedomia tak laickej verejnosti, ako aj pracovníkov zodpovedajúcich za správu a obnovu kultúrnych a historických pamiatok.

Vydal rad knižných publikácii o hubách. Mnohé z nich, ako napr. Žampióny: pěstování a kuchyňská úprava (1977), Houby v kuchyních světa (1981), Atlas trzních a jedovatých hub (1983), Jihočeská houbařská kuchařka (1986, s. V. Vrabcom), Houbařská kuchařka (1989), Atlas húb (2006), Vreckový atlas húb (2007), poznajú, v origináli alebo slovenskom preklade, aj hubári na Slovensku. Neúnavne uverejňoval články v časopise spoločnosti, v dennej tlači, vystupoval v rozhlase a v televízii. Bol neúnavným propagátorom ochrany prírody. Takmer 40 rokov nepretržite riadil činnosť Československej, neskôr Českej mykologickej spoločnosti, ako výkonný redaktor riadil edičnú činnosť. Mal dobrých spolupracovníkov, z ktorých treba spomenúť najmä dr. J. Hlaváčka, manželku Milušu Smotlachovú, dcéru Ing. arch. Lukešovú, Ing. A. Švecovú. Súčasný mladý kolektív redakčnej rady Časopisu českých houbařů dôstojne pokračuje v propagácii húb a hubárstva, ktorú začala a reprezentovala rodina Smotlachovcov.

Pri príležitosti jeho 85. výročia narodenín výbor ČMS odporučil udeliť Ing. M. Smotlachovi titul „Čestný predseda ČMS“.

M. Smolachovi patrí vďaka aj za podporu hubárskeho diania na Slovensku. Pomáhal nám radami i literatúrou. Igorovi Fábrymu som od neho pri svojich cestách do Prahy prinášal v Bratislave nedostupnú literatúru.

Odišiel nielen osobný priateľ, ale predovšetkým dobrý človek. Patrí mu obdiv a uznanie za vykonanú prácu i úprimné poďakovanie za pomoc, ktorú nám po celé roky poskytoval. Nech pretrváva česť jeho pamiatke.

Zatvorenie lesa a sezóny 2007

Ivona Kautmanová

V sobotu 10. novembra 2007 to s počasím vyzeralo všelijako. Ťažké, dažďom napité mraky, hrozili, že sa každú chvíľu pretrhnú a zalejú nielen odhodlaných hubárov, ale aj oheň horiaci pod kotlom, v ktorom od skorého rána bublal guláš. Zdá sa však, že svätý Peter má hubárov rád a počasie vydržalo. Tí, ktorí prišli na Kačín rozlúčiť sa s hubárskou sezónou a „zamknúť les“ rozhodne neoľutovali. Osvedčený „gulášmajster“ Juro Bojnanský, ktorý popri vlastnom jubileu oslavoval aj narodenie vnuka si tentokrát dal obzvlášť záležať a guláš v jeho podaní nemal chybu. Okolo obeda sa ku gratulantom pridalo aj slniečko, aj keď zubaté novembrové, ale predsa len prispelo ku všeobecnej pohode v dobrej spoločnosti.

Nakoniec sa nás zišlo vyše 40 a čo je potešiteľné prišlo aj veľa nových členov. Udalosť neostala nepovšimnutá ani zo strany médií, redaktor Pavol Remiáš z TASR prišiel urobiť záznam a niekoľko rozhovorov.

A aká teda bola sezóna, ktorú sme tak úspešne ukončili? Všeobecná mienka je, že nie najhoršia. Aj keď jar začala sľubne, aprílové suchá veľmi rýchlo ukončili sezónu smrčkov, aj májovky a podtrnky sme v hubárskej poradni videli len veľmi zriedka. Leto bolo na juhu skúpe, aj keď hubári pod Tatrami a na Orave si nešťazovali. Všetko však vynahradila jeseň, najmä október s bohatstvom zrážok a na toto ročné obdobie nízkymi teplotami. Na svoje si prišli „konzumní“ aj „vedeckí“ hubári. Rok 2007 priniesol viacero nálezov vzácnych húb, fotky mnohých sa ocitli aj na internete.

Les sme teda zavreli a prajeme mu príjemný a nerušený odpočinok až do jari, kedy sa znova stretneme. Už teraz sa tešíme na prvé „kačenky“ čiže smrčkovce české a zatiaľ si pochutnávame na hlivách ustricovitých a uchovcoch bazových, ktorých je vďaka miernej zime stále dost.

Slovenská mykologická spoločnosť

je vedecká spoločnosť podporovaná Slovenskou akadémiou vied
so sídlom v Botanickom ústave SAV, Dúbravská 14, 845 23 Bratislava

Poslaním spoločnosti je o. i.

*rozširovať poznatky v oblasti mykologického výskumu,
utvárať predpoklady na optimálny rozvoj mykologického poznania,
prispievať k zvyšovaniu odbornej úrovne svojich členov,
organizovať národné a medzinárodné odborné podujatia.*

Výbor spoločnosti

Predseda: Dr. Pavel Lizoň, CSc. (Botanický ústav SAV, Bratislava;
pavel.lizon@savba.sk)

Podpredseda: Ing. Anton Janitor, CSc. (Ústav krajinnej ekológie SAV,
Bratislava; anton.janitor@savba.sk)

Tajomníčka: Dr. Ivona Kautmanová (Slovenské národné múzeum, Bratislava;
botanika@snm.sk)

Hospodár: Ľudovít Varjú (Bratislava; varju@micronet.sk)

Ostatní členovia výboru:

Július Ďuriáč (Bratislava; julius.duriac@messer.slovnaft.sk)

Prof. Dr. Ján Gáper, CSc. (Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica;
gaper@pobox.sk)

Dr. Ladislav Hagara, PhD. (Bratislava; irpex@stonline.sk)

Ing. Vincent Kabát (Bratislava; konstrukt@zutom.sk)

Ing. Pavol Škubla, CSc. (Šaľa; pskubla@duslosala.sk)

navštívte našu WWW stránku www.fungi.sav.sk

Informačný bulletin vydáva Slovenská mykologická spoločnosť (Dúbravská cesta 14, 845 23 Bratislava). Príspevky posielajte na internetovú (botumyko@savba.sk) alebo poštovú adresu spoločnosti. Vydané za finančnej podpory Slovenskej akadémie vied. Registrované na Ministerstve kultúry SR pod č. 956/94, ISSN 1335-7689. Číslo 36 zostavil a na vydanie pripravil Pavel Lizoň. Náklad 250 ks.